

УДК 343.1

DOI 10.33244/2617-4154.2(9).2022.156-162

О. М. Бодунова,*канд. юрид. наук, доцент**e-mail: olesalasuk@gmail.com***ORCID ID 0000-0001-9179-5985;****М. В. Смородінова,***Державний податковий університет**e-mail: smorrodinka@i.ua***ORCID ID 0000-0002-7539-533X**

ІНСТИТУТ ДІЗНАННЯ: ВІТЧИЗНЯНА І СВІТОВА ПРАКТИКА

У статті досліджено явище інституту дізнання в Україні та в іноземних державах. Розглянуто поняття кримінального проступку. Проаналізовано чинне законодавство в контексті регулювання інституту дізнання як форми досудового розслідування.

В умовах реформування кримінального законодавства дослідження інституту дізнання набуває все більшого значення. Останнім часом розширюється коло уповноважених осіб на здійснення цього процесу. Інститут дізнання зазнав істотних змін, однак виникає багато дискусійних питань і непорозумінь, коли йдеться про порядок проведення дізнання. Це зі свого боку зумовлює актуальність теми та необхідність ретельного вивчення законодавчої бази, аналізу проблемних питань, які виникають у зв'язку з цим.

Кримінальних проступків, які розслідують органи дізнання, є досить багато. Усі вони перелічені у статтях Кримінального кодексу. Ці суспільно небезпечні діяння можуть розглядати такі органи: Національна поліція, Служба безпеки, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро тощо. Така різноманітність дозволяє зменшити навантаження виключно на слідчі підрозділи Національної поліції України.

Аргументовано думку про те, що специфіка досудового розслідування, в тому числі дізнання, є нормативно закріпленою у Кримінальному процесуальному кодексі.

Розглянуто інститут дізнання в іноземних країнах. Проведено порівняльну характеристику. Виділено ключові відмінності, зокрема у Франції процес проведення дізнання не потребує складання окремого процесуального документа, тоді як в Угорщині і Польщі обов'язковою є протокольна схема розслідування. Визначено особливість проведення дізнання у Німеччині, де у суді допитують самого поліцейського-дізнавача як свідка. Звернено увагу на функціонування досудового слідства в Австрії, де загана форма є єдиною формою досудового розслідування. Виділено відмінність польського дізнання від вітчизняного, де існують категорії

громадян, які не підпадають під таку форму досудового розслідування. Зазначено, що Казахстан є лідером у цій сфері, адже там можливо розглядати кримінальне правопорушення аж у 5 формах.

Доведено необхідність аналізу іноземного законодавства для ефективного функціонування своєї держави.

Ключові слова: кримінальний проступок, кримінальне правопорушення, дізнання, поліція, досудове розслідування.

Метою є теоретичне дослідження інституту дізнання у кримінальному процесуальному законодавстві України та законодавстві інших держав.

Постановка проблеми. На сьогодні у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії значно погіршився рівень злочинності, особливо на звільнених територіях. Найпоширенішими є кримінальні проступки і нетяжкі кримінальні правопорушення, які потребують швидкого і неупередженого розслідування. Тому особливе місце при розслідуванні таких діянь займають органи дізнання, які були створені для того, щоб полегшити роботу слідчих підрозділів. Оскільки інститут дізнання є відносно новим, то він потребує детального ознайомлення і вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти відповідальності за вчинення кримінальних проступків вивчали такі науковці, як: Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, Ю. В. Гуцуляк, Н. І. Бровко, С. І. Сімакова, Г. І. Глобенко, О. В. Керевич, В. В. Вапнярчук, О. В. Баулін, В. В. Пивоваров, Л. І. Щербина та інші.

Виклад основного матеріалу. Згідно з чинним законодавством інститут дізнання належить до спрощеної форми досудового розслідування, який пришвидшує розгляд справи за сутністю і зменшує витрати. Відповідно до новел Конгресу ООН щодо запобігання злочинності і кримінального правосуддя спрощене судочинство є прискореним порядком розгляду і використовується під час кримінальних правопорушень невеликої тяжкості. Зі свого боку запровадження інституту дізнання і кримінального проступку сприяє полегшенню роботи слідчих підрозділів ОВС.

Таку форму досудового розслідування було запроваджено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» 1 липня 2020 року [7]. Цим Законом було вилучено слово «злочин», натомість запроваджено «кримінальне правопорушення», також діяння, які вважалися нетяжкими злочинами, тепер мають назву «кримінальні проступки». Варто зазначити, що подібна класифікація існує і в інших державах, наприклад в Угорщині, Туреччині, Швейцарії, Естонії тощо [2, с. 299].

Згідно з ч. 2 ст. 12 Кримінального кодексу України кримінальним проступком є діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [5]. Відповідно, формою досудового розслідування таких діянь є дізнання.

До кримінальних проступків можна віднести такі суспільно небезпечні діяння: ст. 125 КК України (умисне легке тілесне ушкодження), ч. 1 ст. 126 КК України (побої і

мордування), ч. 1 ст. 185 КК України (крадіжка), ч. 1 ст. 190 КК України (шахрайство) та інші, які до 2020 року розглядалися слідчими відділами.

Уся процедура розслідування кримінальних проступків міститься у Кримінальному процесуальному кодексі. Зі свого боку специфіка досудового розслідування кримінальних проступків є нормативно закріпленою і міститься у главі 25 цього кодексу, сюди входять:

- особливості початку досудового розслідування у формі дізнання;
- процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки;
- затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок;
- вилучення речей і документів;
- особливості повідомлення про підозру;
- порядок продовження, зупинення строків дізнання;
- запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- особливості закінчення дізнання;
- клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні [6].

Дізнання проводиться уповноваженим на те суб'єктом. Це може бути працівник Національної поліції, Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро тощо. Позитивною рисою створення такого інституту є зменшення навантаження на слідчих у вигляді розслідування кримінальних проступків.

Повноваженнями особи, яка проводить дізнання, є: брати пояснення, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення, проводити медичне освідчування, отримувати висновок спеціаліста, вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Відповідно, пояснення особи, результат медичного освідчування, висновок спеціаліста можуть бути додатковими джерелами доказів у кримінальному провадженні. На підставі цього переліку у Кримінально-процесуальному кодексі закріплено нове поняття «процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки». Ці джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, крім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

На відміну від досудового слідства, дізнання передбачає спрощену процедуру проведення, а також обмеження у застосуванні негласних слідчих дій і використанні запобіжних заходів тощо. Стосовно строків проведення, то процедура проведення дізнання має бути закінчена протягом 72 годин з моменту повідомлення особі про підозру. У разі якщо особа не визнає вину або необхідно провести додаткові слідчі дії, або проступок вчинено неповнолітньою особою, то строк може бути продовжено до 20 днів. У такому випадку прокурор виносить постанову про проведення додаткових слідчих дій і строк буде продовжено, але він не може перевищувати 30 днів.

Оскільки інститут дізнання є відносно новим, виникає необхідність проаналізувати досвід зарубіжних країн стосовно форм розслідування. На нашу думку, це посприє ефективності функціонування цього інституту в Україні. Така форма розслідування функціонує в багатьох іноземних державах, зокрема у Франції, Німеччині, Австрії, Іспанії, Білорусі, Чехії, Польщі тощо.

Наприклад, у Франції дізнання не потребує складання процесуального документа, тоді як у більшості країн колишнього СРСР таким документом є постанова про відкриття кримінального провадження і вона є обов'язковою [4, с. 526]. У сусідніх Польщі і Угорщині поряд з дізнанням збереглася протокольна форма досудового розслідування, яка закріплювалася у КПК до 1960 року.

У фаховій літературі зазначається, що у Німеччині до проведення реформи 1975 року розслідування проводилося у формі дізнання або попереднього слідства. Але для того щоб не ототожнювати роботу поліцейського і прокурора, попереднє слідство було скасовано. Основне місце у процесі розслідування займає поліція під керівництвом прокурора, тоді як слідчий суддя бере лише часткову участь, наприклад у прийнятті рішень. Обов'язковим є допит поліцейського у суді як свідка, а поліцейський зі свого боку повинен здійснювати усі належні заходи щодо виявлення і повного дослідження обставин злочину та забезпечувати фіксацію і збереження отриманих даних [3, с. 295].

Якщо розглядати досудове розслідування у Австрії, то воно здійснюється виключно у формі дізнання. Цей процес розпочинається до порушення кримінальної справи і закінчується передачею прокурору. Закінчити процес дізнання можливо або закриттям справи, або порушенням публічного обвинувачення.

Зі свого боку у Чехії дізнання проводиться виключно поліцією і лише у тих кримінальних провадженнях, які може згодом розглянути районний суд і за яке передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше 5 років.

У науковій літературі закріплено, що Кримінальний процесуальний кодекс Польщі проводить дізнання лише у тих випадках, якщо за суспільно небезпечне діяння санкція передбачає не більше 3 років позбавлення волі. Також там існують винятки, до кого не застосовується така форма досудового розслідування. Такими категоріями осіб є:

- обвинувачені, які позбавлені волі;
- неповнолітні;
- люди з фізичними вадами (німі, сліпі, глухі);
- якщо особа не володіє польською мовою;
- якщо існують сумніви в осудності підозрюваного.

Так само, як і в Україні, в Польщі уповноважена проводити дізнання не лише поліція, а й інші органи.

Однією з найперших інститут дізнання запровадила Велика Британія. Перед передачею обвинувачення до суду обов'язково мають бути наявні здоровий сенс та публічний інтерес. Якщо вимоги дотримано і прийнято рішення про підтримання обвинувачення, то справу направляють до суду. Також основними суб'єктами у цьому процесі є поліція та прокуратура, тоді як в Україні коло може бути значно ширшим.

Казахстан є лідером серед форм проведення досудового розслідування, серед яких такі:

- звичайне попереднє розслідування;
- прискорене досудове розслідування (не більше 15 днів);
- звичайне дізнання;
- протокольна форма досудового розслідування;
- наказне провадження.

Також у Казахстані існує велика кількість кримінальних правопорушень, які є проступками. Їх близько 130 і всі вони закріплені у Кримінальному процесуальному кодексі Казахстану.

Провівши аналіз законодавства іноземних держав, можна зробити висновок, що проведення досудового розслідування у формі дізнання потребує достатньої кваліфікації уповноваженої особи та значних юридичних знань [1, с. 64]. Вважаємо, що існує тенденція вдосконалення досудового розслідування в бік його спрощення. Таке спрощення значно економить час учасників кримінального провадження.

Висновки. Отже, дізнання – правозастосовна діяльність, яка спрямована на розслідування і запобігання вчиненню кримінальних проступків. Дізнання проводиться працівником Національної поліції, Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро тощо. Повноваженнями особи, яка проводить дізнання, є: брати пояснення, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення, проводити медичне освідчування, отримувати висновок спеціаліста, вносити відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дізнання / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, Ю. В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 340 с.
2. Бровко Н. І., Сімакова С. І. Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 298–301.
3. Глобенко Г. І. Зарубіжний досвід та положення законодавства України щодо дізнання: порівняльно-правовий аналіз. *Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні*: Міжнародна науковопрактична конференція, м. Маріуполь, 22 трав. 2019 р. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 295.
4. Керевич О. В. Здійснення провадження по кримінальних проступках за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 525–532.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.08.2022).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.08.2022).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (дата звернення: 21.08.2022).

REFERENCES

1. Learning / R. I. Blaguta, O. I. Garasimov, Yu. V. Hutsulyak and others; in general ed. A. Ya. Shrews. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2021. 340 p.
2. Brovko N. I., Simakova S. I. The Institute of Criminal Misdemeanors as a Mechanism of the Simplified Pretrial Investigation Procedure. Legal scientific electronic journal. 2020. No. 3. P. 298–301.
3. Globenko G. I. Foreign experience and provisions of Ukrainian legislation regarding inquiry: a comparative legal analysis. Legal doctrine: international experience and practical implementation in Ukraine: international scientific and practical conference, Mariupol, May 22, 2019. Mariupol: Moscow State University, 2019. P. 295.
4. Kerevich O. V. Carrying out proceedings on criminal misdemeanors under the new Criminal Procedure Code of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2012. No. 4. P. 525–532.
5. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04/05/2001 No. 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (date of application: 08/22/2022).
6. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 04/13/2012 No. 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (date of application: 08/21/2022).
7. On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the simplification of pretrial investigation of certain categories of criminal offenses: Law of Ukraine dated November 22, 2018 No. 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text> (date of application: 08/21/2022).

O. Bodunova, M. Smorodinova. Institute of Inquest: Domestic and Global Practice

The article examines the phenomenon of the institution of inquiry in Ukraine and in foreign countries. The concept of a criminal offense is considered. The current legislation in the context of the regulation of the institution of inquiry as a form of pre-trial investigation is analyzed.

In the conditions of the reformation of the criminal legislation, the study of the institute of inquiry is gaining more and more importance. Recently, the circle of persons authorized to carry out this process has been expanding. The institution of inquiry has undergone significant changes, but there are many debatable issues and misunderstandings when it comes to the procedure for conducting an inquiry. This, in turn, determines the relevance of the topic and the need for a thorough study of the legislative framework, analysis of problematic issues that arise in connection with this.

There are a lot of criminal misdemeanors that are investigated by investigative bodies. All of them are listed in the articles of the Criminal Code. These socially dangerous acts can be

considered by the following bodies: the National Police, the Security Service, the State Bureau of Investigation, the National Anti-Corruption Bureau, etc. Such diversity allows to reduce the burden exclusively on the investigative units of the National Police of Ukraine. The opinion that the specifics of the pre-trial investigation, including the inquiry, is normatively fixed in the Criminal Procedure Code is argued.

The institute of inquiry in foreign countries is considered. A comparative characteristic was carried out. The key differences are highlighted, in particular, in France, the inquiry process does not require the drawing up of a separate procedural document, while in Hungary and Poland, a protocol scheme of the investigation is mandatory. The peculiarity of conducting an inquiry in Germany is noted, where the investigating policeman himself is interrogated as a witness in court. Attention is drawn to the functioning of pre-trial investigation in Austria, where the mentioned form is the only form of pre-trial investigation. The difference between the Polish inquiry and the domestic one is highlighted, where there are categories of citizens who are not subject to this form of pre-trial investigation. It is emphasized that Kazakhstan is a leader in this field, because there it is possible to consider a criminal offense in as many as 5 forms.

The necessity of analyzing foreign legislation for the effective functioning of one's state has been proven.

Keywords: *criminal misdemeanor, criminal offense, investigation, police, pre-trial investigation.*

Стаття надійшла до редколегії 14 листопада 2022 року